
Verslag | China Symposium

Niek Kok

Op 12 april 2019 organiseerden het VVD Thematisch Netwerk Internationaal en de TeldersStichting samen een symposium over China in het Carlton Ambassador Hotel in Den Haag. Patrick van Schie, directeur van de TeldersStichting, opende het symposium. Kort leidde hij het symposium ook in: zeventig jaar geleden, in 1949, viel in april de Kwomintang, hoofdstad Nanking en werd de Volksrepubliek China door Mao Zedong uitgeroepen. Dertig jaar geleden, in 1989, waren de studentenprotesten op het plein van de Hemelse Vrede in Beijing en in tientallen andere Chinese steden. Van Schie stipt enkele tegenstellingen aan tussen het Westen en China: de tegenstelling tussen een scheiding van machten en een éénpartijstaat, een rechtsstaat versus repressie door de overheid, een vrije markt versus staatskapitalisme vanuit de door de Communistische partij beheerste bedrijven, ruimte voor individuen versus onderschikking van individuen aan het collectief. Duidelijk is dat de economische, politieke en culturele verschillen enorm zijn.

China was de afgelopen maanden bovendien vaak in het nieuws. Het jongste nieuwsfeit is dat van de Chinese spionage bij ASML. Ruben Brekelmans, voorzitter van het Thematisch Netwerk Internationaal van de VVD en moderator, sprak direct na Van Schie en vatte de teneur in de berichtgeving samen: de concurrentie met China is niet eerlijk, westerse landen moeten hun vitale

infrastructuur beter beschermen, er is discussie en verdeeldheid binnen het kabinet en tussen ministeries en tegelijkertijd groeit de afhankelijkheid van China van sommige Europese landen: er is, al met al, een hoop te bediscussiëren.

Ook de China-strategie van de VVD die begin april werd gepresenteerd, waarin Kamerleden Sven Koopmans en Wybren van Haga maar liefst vijftig maatregelen voorstellen over hoe om te gaan met China, gaf een mooie gelegenheid voor reflectie op de relatie van het Westen met China.

De bijeenkomst had de structuur van drie lezingen, gevolgd door een paneldiscussie. De lezingen werden gegeven door Henk Schulte Nordholt (sinoloog en publicist), Allard Wagemaker (kolonel der mariniers, hoofddocent krijgswetenschappen en voormalig defensie attaché in Zuid- en Centraal Azië) en Jonathan Holslag (Politicooloog, Chinakenner en bijzonder adviseur van de Europese Commissie). Tijdens de paneldiscussie schoof ook Hans van Baalen aan (Europees parlementslid voor de VVD en partijvoorzitter van de ALDE, de Partij van de Alliantie van Liberalen en Democraten voor Europa).

China en het Westen: een onvermijdelijke botsing?

Schulte Nordholt beet het spits af. Hij schetste hoezeer China zich de afgelopen decennia heeft ontwikkeld. In de jaren tachtig betrof het nog een zogeheten 'kleine mogendheid', in 2000 was China de vijfde of zesde economie van de wereld en inmiddels zien we China als een wereldmacht en als de tweede economie in de wereld. Schulte Nordholt vertelde allereerst iets over de Chinese geschiedenis en benadrukte daarbij hoe belangrijk en symbolisch die geschiedenis is voor het land. De Chinese leiders zijn zich zeer bewust van het verleden. Schulte Nordholt voegde daar een citaat van Orwell aan toe: 'wie het verleden beheerst, beheerst de toekomst en wie het heden beheerst, beheerst het verleden.' Vroeger schreven Chinese keizers de annalen van de keizer die voor hen

---

kwam: tegenwoordig is het niet veel anders: Chinezen gaan selectief met hun geschiedenis om.

Zo begint in 1839 met de Opiumoorlog voor China de ‘eeuw van de vernedering’: de eeuw waarin het land klein werd gehouden door buitenlanders. Die eeuw wordt afgesloten in 1949, als Mao in de persoon van ‘bevrijder’ de Volksrepubliek China uitroept. Gebeurtenissen als de Tibetaanse opstand in 1959 en de volksopstand op het Tiananmenplein in 1989 worden verzwegen. Het protest op het plein van de Hemelse Vrede wordt herinnerd als het protest van enkele verdwaalde studenten, maar in feite waren er in meer dan veertig steden massademonstraties. Schulte Nordholt stelde dat 1989 gold als een bijna-dood-ervaring voor de volksrepubliek. Over de Communistische partij wordt wel gezegd: ‘De Partij is als God. Hij is overal. Je ziet hem alleen niet.’

De lessen die China uit de geschiedenis trekt voor zijn binnenlandse beleid zijn volgens Schulte Nordholt de volgende: China wordt bedreigd door democratie, separatisme en zwak leiderschap. Al die factoren leiden tot afvalligheid van China, zoals het geval is bij de kwestie-Taiwan en de Tibetaanse opstand (beide worden als binnenlandse kwesties gezien). En hoewel China geen democratie wenst te zijn, zijn de Chinese leiders erg bezig met legitimiteit. ‘De leiders zijn er vóór het volk, maar niet dóór het volk,’ verklaart Schulte Nordholt. De legitimiteit van het leiderschap ligt bijvoorbeeld in de economische groeicijfers: de economische groei moet minstens zes procent zijn en China moet elk jaar meer marktaandeel in allerlei sectoren krijgen.

Schulte Nordholt: ‘meteen levert dat ook een incentive op om feiten te verdraaien.’

Ook de buitenlandpolitiek van China is gestoeld op historisch geïnformeerde ideeën. ‘De niet-Westfaalse orde zit niet in het DNA van China,’ stelde Schulte Nordholt. Daarmee bedoelt hij dat het moderne statensysteem met duidelijke grenzen en geen inmenging in de binnenlandse politiek van buurlanden niet als van nature onderdeel uitmaken van de manier waarop China tegen het buitenland aankijkt. China ziet zich eerder als een orde dan als een staat. India en Japan vallen duidelijk buiten die Chinese orde, terwijl buurlanden als Cambodja, Laos en Nepal worden gezien als vazal-staten: zij moeten de suprematie van China erkennen. Op het internationale toneel wil China als gelijke worden behandeld.

De buitenlandpolitiek is doordrenkt van symboliek: in 2017 tekende China een lease-overeenkomst met Sri Lanka waarbij de eilandstaat 99 jaar lang één van haar havens ter beschikking stelt aan China. Er is een duidelijke parallel met Hong Kong: in 1997 kreeg China weer soevereiniteit over Hong Kong nadat de Britten Hong Kong sinds 1898 hadden geleased, 99 jaar lang.

Hoe moet het Westen nu omspringen met deze opkomende supermacht? China ziet de Verenigde Staten als een brute hegemoon, terwijl ze zichzelf als een prinselijke staat ziet: China zal geen geweld gebruiken, maar overreding en verleiding. Het bewerken van de Europese Unie (de Chinese ‘Verenigd Front-strategie) komt voort uit de anti-VS-gedachte. Schulte Nordholt gaf mee dat we kritisch moeten zijn over deze Chinese strategie: ‘de Chinezen beloven heel veel en heel makkelijk, maar het is naleving waar het om gaat’. Er is geen gelijk speelveld tussen China en het Westen als het gaat om investeringen. Naleving van WTO-regels is daarbij ongekend belangrijk. Chinese investeringen moeten bovendien goed worden gescreend en waar inmenging met vitale infrastructuur ontstaat, moeten investeringen worden vermeden. Volgens Schulte Nordholt is de enige structurele oplossing *regime change* in China. Een *clash of civilizations* is weliswaar aan

de gang, maar dat zou niet zo hoeven zijn. ‘Chinezen zijn slim, het zijn harde werkers. Het hoeft niet tot een botsing te leiden,’ zo sloot Schulte Nordholt af.

Chinees defensiebeleid en de nieuwe Zijderoutes

Allard Wagemaker was de tweede spreker. Als defensie-expert gaf hij de toehoorders een veiligheidsperspectief op de opkomst van China. ‘We koppelen veiligheid snel aan oorlog,’ stelde Wagemakers, ‘en als er geen sprake is van oorlog, dan denken we dat het met de veiligheid wel goed zit.’ Wagemaker benadrukte echter dat dit ietwat gedateerd raakt: er is een grote grijze zone bij veiligheidsvraagstukken, ook tussen staten, waarbij er bijvoorbeeld niet meteen een open conflict tussen twee mogendheden is. Als we naar China kijken, moeten we ons niet alleen afvragen of het Chinese leger goed is geïntegreerd (met betrekking tot de organisatie, de logistiek, het materiaal en het personeel) en welke militaire lessen China leert, maar we moeten ook kijken naar het economische gedrag van China. Hoe bedreigend is het nu dat het Chinese bedrijf COSCO overal ter wereld havens in bezit neemt? Hoe bedreigend is het dat het Chinese Huawei een 5G-netwerk in Europa aan wil leggen? Halen we daarmee niet het paard van Troje binnen – of zijn ze al binnen?

Wagemaker betoogde dat China zich concentreert op deze zogeheten gray zone-conflicten. Het gaat daarbij bijvoorbeeld om public opinion-warfare: een strijd om *hearts and minds* van bevolkingen van andere landen. Hier komt een stukje psychologische oorlogsvoering bij kijken – maar ook juridische oorlogsvoering: conflicten over

hoe bepaalde internationale regels en normen moeten worden uitgelegd.

De huidige uitdagingen van China zijn een enorme elektriciteits- en voedselbehoefte. Om zich draaiende te houden, heeft de Chinese economie blijvend toegang nodig tot belangrijke energiebronnen, zoals gas uit Rusland en olie uit het Midden-Oosten. In Afrikaanse landen wordt bovendien op grote schaal landbouw bedreven voor de Chinezen. Het aanleggen van infrastructuur en het toegang houden tot zeeroutes zijn belangrijk voor het voorzien in deze behoeftes. Wagemaker waarschuwde echter: ‘de zijderoute wordt gezien als een groot infrastructureel project, maar niets is minder waar: het gaat over veel meer dan infrastructuur. Het gaat over het afstemmen van politiek, elkaar handel gunnen. Het gaat over financiën: China geeft geen ontwikkelingshulp maar sluit leningen af.’ Door geld te lenen en enorme investeringen te doen, koopt China invloed: in India en in diens rivaal Pakistan en ook in de Centraal Aziatische Republieken. China bezit de haven van Gwadar aan de Arabische zee: een haven op Pakistaans grondgebied. Pakistan is China inmiddels zoveel verschuldigd dat het Pakistaanse leger de haven voor China beveiligd.

Wagemaker stipte enkele andere veiligheidsvraagstukken aan: op financieel vlak wil China dat ze in de voorzienbare toekomst met haar eigen munt, de yuan, energie kan afrekenen. Een bedreiging voor het Westen, omdat daarmee de yuan langzamerhand de standaardmunteenheid zou worden. Tot slot noemde Wagemaker het conflict in cyberspace: China ligt op een afstand van maar liefst twaalf tijdzones van Nederland. Zo’n afstand leent zich niet voor conventionele oorlogsvoering. Conflict gaat zich afspelen in cyberspace, stelde Wagemaker.

Voor vrijheid en democratie? Hoe we omgaan met China’s groei

De derde en laatste lezing werd gehouden door Jonathan Holslag, politicoloog en Chinakenner. Van meet af aan was Holslags boodschap duidelijk: ‘we hebben ons bezondigd aan *lousy liberalism*. We hebben de vrije markt gepredikt maar zelden de daad bij het woord gevoegd.’

Holslag doelde op de ongelijkwaardige handelsrelatie met autoritaire landen, waaronder China. Hoewel de westerse economieën zijn opengesteld voor investeringen door autoritaire landen, hoewel er met die landen gehandeld is en er ook in veel van die landen is geïnvesteerd, zijn die landen in politieke zin niet liberaler geworden. De afgelopen decennia heeft het proces van globalisering allerlei autoritaire landen in economische zin veel gebracht. Maar er is geen bijkomende, door het Westen gewenste toename van politieke en burgerlijke vrijheden in die landen.

Holslag liet zien dat er wat China betreft voorbeelden te over zijn. Zo wordt de leiband van Hong Kong sinds 1997 weer aangehaald: Hong Kong wordt minder vrij. Er is sprake van digitaal autoritarianisme. Holslag liet wederom de naam van Orwell vallen bij het benoemen van het sociale kredietsysteem. Een ander voorbeeld is het systematisch indoctrineren en onderdrukken van een bevolkingsgroep: de Oeigoeren. ‘Het is redelijk tekenend dat we dit alles als liberalen met de mantel toedekken om maar handel te kunnen drijven,’ stelde Holslag. ‘Handel die autoritaire staten juist sterk heeft gemaakt.’

Holslag illustreert het met groeicijfers: tussen 2005 en 2017 is er een omgekeerde relatie tussen economische vrijheid en economische groei. Het marktaandeel van autoritaire landen is enorm gestegen, terwijl het Westen achterloopt. Er schuilt dan ook een gevaar in het Chinese mercantilistische handelsbeleid, waarmee China veel economische invloed vergaart in het buitenland maar haar eigen staatsbedrijven en -industrieën nauwgezet afschermt voor

buitenlandse inmenging. ‘We verdienen wel wat geld aan handel met China, maar tegelijkertijd verliezen we enorm veel geld en industrie in Europa,’ waarschuwde Holslag.

Het grootste gevaar? ‘Belangrijke zakenleiders beginnen China’s kapitalisme toch als iets wendbaarder te zien. Er wordt niet nagedacht over het versterken van de Europese samenleving en liberale waarden,’ aldus Holslag. De Chinezen exporteren hun model van staatskapitalisme naar andere landen. Tegelijkertijd blijkt uit de handelsrelatie met China, sinds de Chinese toetreding tot de WTO in 2001, dat het land nauwelijks een intentie heeft om te tornen aan het eigen staatskapitalisme. ‘Al dertig jaar probeert de Europese Commissie toegang te krijgen tot de Chinese Markt. In 2012 werd Xi Jinping binnengehaald als een grote hervormer, maar hij heeft juist het omgekeerde gedaan,’ betoogde Holslag. Het resultaat van dertig jaar diplomatiek bedrijven door de Europese Commissie is dat er nog steeds geen gelijk speelveld op het gebied van goederen- en dienstenhandel, financiën, intellectueel eigendomsbeleid en klimaatbeleid. Wat betreft dienstenhandel en exportbeleid is de handelsrelatie voor de Europese Unie bovendien verslechterd. Ook Holslag ging in op de kwestie-Huawei: het bedrijf is een gevaar voor de veiligheid. Huawei is, aldus Holslag, ‘een goed verpakt stukje Chinees staatskapitalisme. Dit bedrijf aanvaarden staat gelijk aan staatskapitalisme aanvaarden.’

De handel met China van de afgelopen dertig jaar moet zo in de juiste proportie worden gezien: er zijn winnaars, maar er zijn nog meer verliezers. Er is slechts beperkte economische winst terwijl er veel politieke offers zijn gebracht. ‘Het gewicht van onze markt is niet gebruikt,’ zei Holslag. ‘We lopen al dertig jaar lang aan het lijntje van China. En China gebruikt zijn autoritarianisme nu tegen ons: Chinese staatsbanken investeren in onze economieën – ons eigen geld wordt tegen ons gebruikt.’

Holslag beoordeelde de uitdaging voor de Europese Unie als een gigantische. ‘Het zou niet de eerste keer zijn dat een clubje democratische landen uit elkaar wordt gespeeld.’ Europa moet

---

opnieuw in de praktijk brengen waar het eigenlijk voor staat: westerse normen en waarden, vrijhandel en moed om onze vrijheid en democratie te beschermen. Daarvoor zijn dappere diplomaten en beleidsmakers nodig, ‘die niet bang zijn als Xi maar een vinger in Peking beweegt.’

Buskruit

Tijdens de paneldiscussie sloot Hans van Baalen aan. Hij herhaalde enkele belangrijke aspecten van hoe onze toekomstige relatie met China er uit moet zien: het veiligheidsperspectief moet daarbij centraal staan. Voor veiligheid en het voorkomen van ongewenste inmenging is wederkerigheid in handel essentieel. China moet daarbij WTO-regels naleven – en anders moet Europa op een hybride manier terugslaan. ‘De prioriteit van veiligheid is enorm. Als de afspraken met Huawei niet duidelijk worden, dan doen we het niet’.

Er kwamen nog verschillende vragen en opmerkingen uit de zaal. Niet iedereen was overtuigd van de kritische bejegening van China. Is China wel een probleem? Schulte Nordholt stelde dat dit absoluut het geval is: ‘al het geld dat een Chinees bedrijf verdient gaat naar de Chinese staat. En tachtig procent van de liberaliserende maatregelen die in 2001, bij de toetreding tot de WTO, zijn afgesproken, zijn simpelweg niet nageleefd.’ Schulte Nordholt merkte overigens op dat we ons er van bewust moeten zijn dat China meer geld uitgeeft aan binnenlandse veiligheid dan aan de eigen defensie: de binnenlandse diensten hebben een grote taak in het verduurzamen van het binnenlandse totalitaire regime. De vraag is hoe lang de binnenlandse politiek nog stabiel blijft.

Wat betreft defensie- en veiligheidsbeleid sprak Hans van Baalen een duidelijke voorkeur uit voor een tegenbalans vanuit de NAVO. Ook omdat we zijn vergeten dat de NAVO niet alleen om veiligheid draait, maar ook om de vrijheid en democratie. In de discussie over de internationale machtsbalans voegde Wagemakers bovendien toe dat hij niet negatief stond tegenover het zoeken van samenwerking met een land als India. ‘We zouden kunnen kijken waar we meer samenwerking met India kunnen zoeken.’

We moeten ook niet naïef zijn over Chinese spionage en het stelen van technologie uit het Westen. Holslag maakte een analogie met buskruit: vroeger haalde Europa het buskruit uit China, dat het vervolgens gebruikte om China te veroveren. Nu is er sprake van het omgekeerde: ‘Chinezen halen nu geld en tech uit Europa en walsen straks over ons heen.’

Niek Kok is wetenschappelijk medewerker bij de TeldersStichting.

